

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ШУМЕН 2022 – 2027 Г.

Програмата за развитието на малките населени места на територията на община Шумен 2022 – 2027 г. е разработена в изпълнение на решение № 484 от 30.09.2021 г. на Общински съвет – Шумен. Програмата е разработена съвместно с кметовете и кметските наместници на населените места и включва техните предложения за проекти и проектни идеи, предложенията на директорите на училищата и детските градини и председателите и секретарите на читалищата в малките населени места за необходимите интервенции по имотите, получените заявки за необходимите ремонти по кметства, както и улиците, включени в основния и допълнителен списък, които ще бъдат ремонтирани със средства от дългосрочния кредит.

Планът за интегрирано развитие на община Шумен, приет с решение № 487 от 30.09.2021 г., очерта рамките и възможните интервенции, водещи до постигане на устойчиво интегрирано развитие на общината на база на комплекса от природни дадености, разполагаемите ресурси и потенциала на територията при прилагането на екологичните норми и изисквания и опазването на природната среда.

I. АНАЛИЗ НА СЪТСТОЯНИЕТО, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА

Население

Към 2019 г. в малките населени места на община Шумен живеят 11 710 д., което представлява 13,4% от общото население на общината. Структурата на градското и на селското население по отношение на неговия относителен дял не се променя съществено през анализирания 6-годишен период.

Броят на населението е един от основните показатели за демографската жизненост на населените места. Разгледан по населени места той варира в определени граници. Броят на населението по населени места и изменението му по години за периода 2015 – 2019 г. е показан на следващата таблица:

Населени места	Брой по години					ръст	Темп
	2015	2016	2017	2018	2019	2019/ 2015	(%)

с.Белокопитово	128	134	138	133	125	-3	-2.3
с.Благово	91	88	87	86	87	-4	-4.4
с.Васил Друмев	218	224	225	213	195	-23	-10.6
с.Велино	272	263	259	237	228	-44	-16.2
с.Ветрище	193	198	197	194	201	8	4.1
с.Вехтово	605	593	574	550	550	-55	-9.1
с.Градище	588	578	578	573	575	-13	-2.2
с.Дибич	961	956	936	929	909	-52	-5.4
с.Друмево	920	906	892	887	877	-43	-4.7
с.Ивански	1528	1519	1484	1489	1514	-14	-0.9
с.Илия Блъсково	358	348	340	340	344	-14	-3.9
с.Кладенец	103	97	94	90	87	-16	-15.5
с.Костена река	36	37	34	33	26	-10	-27.8
с.Коньовец	320	315	305	301	299	-21	-6.6
с.Лозево	310	310	310	295	290	-20	-6.5
с.Мадара	1058	1039	1017	991	960	-98	-9.3
с.Мараш	448	440	429	427	429	-19	-4.2
с.Новосел	497	491	489	475	476	-21	-4.2
с.Овчарово	126	125	123	118	109	-17	-13.5
с.Панайот Волово	248	255	252	246	245	-3	-1.2
с.Радко Димитриево	244	229	225	218	217	-27	-11.1
с.Салманово	723	710	695	695	690	-33	-4.6
с.Средня	363	369	365	380	397	34	9.4
с.Струино	353	348	353	357	384	31	8.8
с.Царев брод	1229	1202	1171	1153	1159	-70	-5.7
с.Черенча	343	351	342	342	337	-6	-1.7

По брой на населението, населените места попадат в различни групи от т. нар. градоустройствена категоризация, която е нормативно определена. 10 населени места представляват много малки села (с население до 250 д.), малките села (с население от 251-до 1000 д.) са 14, средни села (с население от 1001 до 2000 д.) са с. Ивански и с Царев брод.

Процесът на застаряване на населението се очартава като сериозен не само демографски, а и социално-икономически проблем. В следващата таблица във възходящ ред са подредени населените места с нарастващ относителен дял на населението в над трудоспособна възраст за 2019 г.

Населени места	Общ брой население	Население в над трудосп. възраст	Отн. дял лица в над трудосп. в-ст (%)
с.Коньовец	299	30	10.0
с.Ивански	1514	290	19.2
с.Друмево	877	213	24.3
с.Струино	384	100	26.0
с.Черенча	337	89	26.4

с.Царев брод	1159	313	27.0
с.Салманово	690	199	28.8
с.Вехтово	550	159	28.9
с.Дибич	909	280	30.8
с.Илия Блъсково	344	107	31.1
с.Новосел	476	149	31.3
с.Мадара	960	309	32.2
с.Средня	397	131	33.0
с.Благово	87	29	33.3
с.Градище	575	198	34.4
с.Мараш	429	165	38.5
с.Кладенец	87	37	42.5
с.Лозево	290	124	42.8
с.Ветрище	201	89	44.3
с.Панайот Волово	245	116	47.3
с.Васил Друмев	195	93	47.7
с.Белокопитово	125	60	48.0
с.Велино	228	110	48.2
с.Радко Димитриево	217	106	48.8
с.Костена река	26	14	53.8
с.Овчарово	109	63	57.8

За анализирания в аналитичната част на ПИРО 6-годишен период се констатира формиране на отрицателен естествен прираст на населението, което води до намаляване на общия брой и оказва неблагоприятно отражение върху възрастовата структура на населението. Общината е с висок коефициент на трудова заетост при висок относителен дял на активното население. Безработицата е ниска и не създава проблеми в пазара на труда в общината. За целия анализиран период равнището на безработица е съизмеримо със средната за област Пловдив и по-ниско от това за страната.

Образование

Като резултат от неблагоприятните демографски процеси намалява броят на обхванатите в детските градини деца. Това дава отражение и върху броя на детските заведения, чийто брой намалява от 32 за учебната 2014/2015 година на 28 за учебната 2019/2020 година). Това води и до намаляване на броя на местата в ДГ. Броят на наличните места е достатъчен за броят на реално обхванатите деца. На 100 деца се падат по 105 места. Мрежата от детски градини в общината през учебната 2020/2021 г. обхваща действащи детски заведения в 11 населени места, освен общинския център. Разположението им по населени места, обхванатите деца и броят на групите са отразени в таблица 21.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ И КАПАЦИТЕТ НА ДГ ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА В ОБЩИНА ШУМЕН ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2020/2021 Г.

Населено място	ДГ	Капацитет	
		обхванати деца	брой групи

		Общо	в т.ч. 2-4 Г.	5-6 годишни	Общо	В т.ч. яслени	Подготви телни
с. Струйно	ДГ „Калинка“	14	9	5	1	-	0,50
с. Черенча	ДГ „В.Левски“	12	7	5	1	-	0,50
с. Градище	ДГ „Осми март“	13	7	6	1	-	0,50
с. Новосел	ДГ „Радост“	15	9	6	1	-	0,50
с. Салманово	ДГ „Славейче“	17	6	11	1	-	0,50
с. Ц.брод	ДГ „Щастливо детство“	23	11	12	1	-	0,50
с. Вехтово	ДГ „Червената шапчица“	16	8	8	1	-	0,50
с. Дибич	ДГ „Д.Люцканов“	22	13	9	1	-	0,50
с. Друмево	ДГ „Камбанка“	35	18	17	2	-	1
с. Ивански	ДГ „Снежанка“	52	27	25	3	-	1
с. Мадара	ДГ „Мадарски конник“	25	10	15	1	-	0,50

Детските градини в някои от по-малките села в общината (с. Черенча, с. Градище) са с по една смесена група с брой на обхванатите деца малко над минималния брой обхванати деца. Половината от децата в тях са в подготвителна възраст. При продължаваща намаляваща раждаемост бъдещето на тези детски градини се очертава като проблемно.

Всички общообразователни училища в община Шумен са с общинско финансиране чрез прилагане на делегираните бюджети в сферата на образованието. В някои от основните училища в селата на общината (Мадара и Градище), поради малкия брой на учениците има паралелки със слети класове.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНИТЕ УЧИЛИЩА ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА В ОБЩИНА ШУМЕН – УЧЕБНА 2020-2021 Г.

Населено място	Вид и име на общообр. Училище	Брой ученици	Брой пара Лелки	Брой класни стаи/кабинети
с. Ивански	ОбУ „Христо Ботев	151	9	8
с. Градище	ОУ „Васил Левски“	62	5	8+4
с. Царев брод	ОУ „Св.св.Кирил и Методий“	105	7	8+3
с. Друмево	ОбУ „Христо Ботев	123	9	8+3
с. Мадара	ОУ „Панайот Волов“	49	4	8+3

В малките населени места на общината има 5 общообразователни училища, от които със статут „средищни“ са ОУ „Васил Левски“ в с. Градище,

Обединено училище „Христо Ботев“ в с. Друмево и ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ в с. Царев брод. В тях се обучават ученици от населени места, в които няма действащи общообразователни училища. В ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“ освен ученици от с. Царев брой се обучават и такива от с. Велино, с. Златна нива, с. Коньовец, Депо, ИЗЦ, кв. Макак, кв. Мътница, от гр. Шумен. Броят на пътуващите ученици е 66. Към ОУ „Христо Ботев“ по линия на ученическите пътувания са обхванати и ученици (общо 30 ученика) от селата Друмево, Вехтово, Кладенец, Костена река и Черноок. Учениците от останалите населени места се обучават в средишните училища в гр. Шумен - до IX -то ОУ „Панайот Волов“ пътуват от селата Мараш, Салманово, Хан Крум, Троица и Осмар, а до VI ОУ „Е.Марковски“ в гр.Шумен – от селата Благово, Илия Блъсково и Дибич.

Общият брой пътуващи ученици към петте средишни училища през учебната 2020/2021 г. е 219. За ученическите пътувания се използват общо 12 автобуса, осъществяващи 54 курса по предварително одобрени маршрути от средишното училище до съответните села и обратно.

Състоянието на материалната база на предучилищното и училищното образование в населените места на община Шумен е различно, но голяма част от сградите са в незадоволително състояние. Всички сгради се нуждаят от ремонт и извършване на мероприятия по енергийна ефективност. За училището в с. Мадара беше разработен и подаден проект за подобряване на енергийната ефективност по Процедура „Енергийна ефективност в сгради“ по Програма „Възобновяема енергия, енергийна ефективност, енергийна сигурност“ на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014 – 2021.

Здравеопазване

Мрежата от лечебни и здравни заведения, по брой и капацитет, е съобразена със здравните потребности на населението.

В системата на здравеопазването в общината, освен публичния е представен и частния сектор. Частните лечебни заведения допълват функциите на публичните, като в известна степен се конкурират взаимно. Това е полезно за качеството на извършваното здравно обслужване на населението.

В Регистъра на извънболничните лечебни заведения, поддържан от РЗИ – Шумен броят на амбулаториите за индивидуална практика в община Шумен към края на 2020 г. е 54, като част от тях са регистрирани в селата Ивански, Мадара, Новосел, Салманово, Ветрище, Градище, Салманово. Здравно осигурените пациенти от селата Друмево, Мараш, Вехово, Дибич, Радко Димитриево се обслужват от лекари, чиято практика е регистрирана в гр. Шумен.

Към 2020 г. на територията на общината са регистрирани и осъществяват дейност 3 групови практики за първична медицинска помощ със седалище гр. Шумен, като две от тях обслужват и пациенти от селата.

В регистъра на РЗИ – Шумен са включени общо 81 индивидуални практики за специализирана медицинска помощ, обслужвани от лекари-специалисти, като всички те са със седалище гр. Шумен. През 2019 г. по програма ЗОВ (Здраве и образование за всички) в с. Ивански са разкрити нови АГ и Педиатричен кабинет.

Денталната помощ се реализира от лекари-дентисти (стоматолози) в амбулатории за първична дентална помощ. Извън в гр. Шумен самостоятелни практики има в селата Друмево, Мадара и Царев брод.

В малките населени места на общината функционират няколко социални институции: Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост в с. Лозево, Дневен център за деца и младежи с увреждания – седмична грижа в с. Васил Друмев и Защитено жилище в с. Царев брод – капацитет 8 места.

Жителите на селата са обхванати и от различни социални услуги, включително такива, предлагани по действащи Национални програми: Целево подпомагане с топъл обяд; Предоставяне на грижи в домашна среда, Асистенти на хора с увреждания; Патронажна грижа за възрастни хора и лица с увреждания - Компонент 2 и Компонент 3; Център за ранно детско развитие в община Шумен по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”, Подкрепа на работещи в системата на здравеопазването в условия на заплахата за общественото здраве от COVID-19; Проект „Приеми ме 2015“-II етап, финансиран по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”. Предлагат се социални услуги като „личен асистент“, „социален асистент“ и др. По програми за заетост през чрез сключени договори между Агенция по заетостта, чрез Дирекция „Бюро по труда“ и общинска администрация Шумен е осигурена работа на 95 лица от населените места на територията на община Шумен.

Културни дейности и инфраструктура на културата

Към РИМ – Шумен е включен Националният историко-археологически резерват „Мадара“ и още няколко обекта (къщи музеи, гробищен комплекс „Ивански“), което представлява ресурс, привличащ туристическия интерес към община Шумен.

Комплексната читалищна дейност е свързана с културния живот в общината и се реализира 29 читалища, от които 18 са в селата на общината. Всички те са включени в Регистъра на читалищата в Р. България. В читалищата основно се развиват библиотечна дейност, самодейност и любителско творчество.

Библиотечната дейност е застъпена във всички читалища. По програмата „Глобални библиотеки“ са обхванати 6 читалища в селата на общината (НЧ „Д. Люцканов 1912“, с. В. Друмев, НЧ „Просвета 1908” - с. Мадара, НЧ „Отец Паисий 1931”- с. Градище, НЧ „Пробуда 1927“ - с. Вехтово, НЧ „Христо Ботев 1927” - с. Новосел, НЧ „Земеделец 1903” - с. П. Волов.

Самодейността е представена в редица от читалищата. Тя включва фолклорни групи, хорове, групи за стари градски песни, танцови състави, театрални групи и др.

Читалищните сгради са общинска собственост и са отдадени за ползване от съответните читалища. В общинските бюджети се планират и разходват средства за подпомагане (издръжка) на читалищната дейност.

Сградите на читалищата са с читалищни салони с различен брой места в тях. С по-голям капацитет са читалищните салони в следните читалищни сгради: НЧ „Просвета-1880“ – с. Ивански разполага с 360 места (зала 1) и 90 места (зала 2); НЧ „Добри Войников -1856“ – гр. Шумен – 252 места (театрален салон); НЧ „Надежда-1927“ в с. Белокопитово с три зали с капацитет 250 места (голям салон), 120 места (салон за събрания) и 40 м3ста (зала по интереси); НЧ „Добри Войников -1856“ в гр. Шумен – 236 места (концертна зала) и 100 места (лекционна зала); НЧ „Развитие-1897“ – с. Дибич – 200 места (зала 1) НЧ „Христо Ботев -1927“ в с. Новосел – 200 места в (зала 1) и 60 места (зала 2).

Състоянието на материалната база на обектите за културни дейности в малките населени места на общината може да бъде оценено като незадоволително, и те се нуждаят от по-сериозни ремонти.

Спорт и спортна инфраструктура

Спортната инфраструктура в малките населени места на община Шумен е в незадоволително състояние и крайно недостатъчна. В селата Дибич, Мадара и Царев брод има стадиони, със затревени терени. Ученическата спортна база включва физкултурни салони, открити игрища и открити спортни площадки, част от които се нуждаят от реновиране и ремонт.

Транспортна инфраструктура

Транспортната инфраструктура и качеството на предоставяните от нея услуги, в т.ч. достъпността до населените места, производствените зони и местата за отдих и туризъм е ключов фактор за социалното, културно, икономическо развитие и сближаване на районите. Община Шумен е разположена на транспортно-комуникационен възел от висок ранг с добра транспортна достъпност. Относителният дял на първокласните пътища е 18,52%. Това показва, че общината е обезпечена с добра връзка с основните транспортни коридори, чрез които се осигурява сравнително лесен достъп до съседните страни и до важни и отдалечени административни центрове.

Транспортната достъпност в границите на общината е следната: селата Белокопитово, Дибич, Панайот Волово, Струйно и Царев брод попадат в ареала с транспортна достъпност 0-15 мин. до общинския център, а останалите села – в ареала 15-30 мин.

Пътната мрежа в областта е със задоволителна гъстота, но пътищата, особено регионалните и местните пътища, са в лошо състояние, което налага своевременното им ремонтване за подобряване на вътрешнорегионалната свързаност. Съществен проблем е състоянието на пътната настилка. Пътищата, свързващи селищата в общината с важните пътни артерии, са с ниска пропускателна способност, а при зимни условия и трудно проходими, което затруднява достъпа на стоки и товари, представлява пречка за населението и развитието на бизнеса и води до частично изолиране на отделни населени места.

Водоснабдяване

Осигуряването на питейна вода за населените места е организирано според наличните водни ресурси, техническата възможност за групиране на населените места, изградени водоеми, помпени станции и други съоръжения по трасетата на външните водопроводи.

На територията на община Шумен са изградени 19 бр. водоснабдителни системи, обслужващи града и селата в общината. Основният водоизточник за водоснабдяването с питейна вода язовир „Тича” водоснабдява освен град Шумен, с. Дибич, с. Панайот Волов и с. Белокопитово. Останалите населени места от общината се водоснабдяват от местни водоизточници. За акумулиране на водните количества са изградени значителен брой водохранилища с различен обем според нуждите към отделните водоснабдителни системи.

Голяма част от водопроводната система и съответните съоръжения в района са стари и амортизирани, което води до големи загуби на вода при транспортирането ѝ.

Канализация

За разлика от водоснабдяването изградеността на канализация в района изостава. Малките населени места в община Шумен, с изключение частично на с. Мадара, са без изградена канализация. Канализацията, изградена в с.Мадара, е с недостатъчни диаметри, няма изградена ПСОВ и се зауства без пречистване. В останалите села няма изградени канализации и пречиствателни съоръжения и заустването е директно във водоприемници. Масово в малките населени места се използват септични кладенци и попивни ями, което води до влошаване на качествата на питейните води.

Електроснабдяване

Енергийната система за захранване на община Шумен е част от Републиканската мрежа. Основното захранване е на 110 kV. В експлоатация е подстанция „Шумен I” 110/20/10 kV, П/ст „Център” 110/10 kV, П/ст „Запад” 110/20/10 kV и П/ст „Изток” 110/20/10 kV. Електрозахранването на гореизброените подстанции се осъществява с въздушни ел. проводни 110 kV от системна подстанция “Мадара” - 220/110 kV.

На територията на община Шумен има изградени:

- Топлоелектрическа централа с ел. мощност 15 MVA, присъединена към мрежа 110 kV в п/ст “Шумен I”.
- Фотоволтаични централи.

Източниците са присъединени към мрежа 20 kV и са от регионално ниво.

Основен източник на захранване на общината е Републиканската енергийна мрежа на 110 kV. Източник на ел. енергия за задоволяване потребностите на община Шумен е трансформаторна подстанция „Стралджа” 110/20 kV.

Телекомуникации

Развитието на телекомуникационните и информационните технологии са важен фактор в конкурентоспособността на фирмите и се променя с много динамични темпове.

Община Шумен има добре развита телефонна мрежа, обхващаща всички населени места, но и тук наложилата се през последните години тенденция на намаление на фиксираната телефонна плътност и увеличение на мобилната продължава.

При показателя „мобилна телефонна плътност” се наблюдава непрекъснатата тенденция на увеличение, като България вече изпреварва голяма част от държавите -членки на ЕС - мобилното покритие обхваща 100% от населението в общината.

Освен традиционната телефония, общината има осигурен достъп до интернет, но качеството и скоростта не отговарят на съвременните изисквания.

Необходимо е да се разшири достъпът и използването на мрежите и услугите на ИКТ в селата, където обществените места за достъп до информация са единствената възможност за много потребители. Изграждането на обществени

информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор, включително и на улеснен достъп за хората с увреждания, е задължителна стъпка към информационното общество.

Обществен транспорт

В общината има осигурен автобусен транспорт за учениците. Общинската транспортна схема осигуряват връзки между отделните селища в общината, както и със съседните общини. Линиите от Областната транспортна схема осигуряват връзка на населените места от областта с областния и други административни центрове в страната. Проблем е сравнително малкият пътничкопоток, което прави част от линиите неефективни и води до трудно намиране на изпълнител за възлагане на превозите.

Енергийна ефективност

В Програмата за енергийна ефективност на община Шумен 2018 – 2023 г. е анализирано състоянието на общинския сграден фонд и на сградния фонд в жилищния сектор в община Шумен, което не се различава от тези в страната за населени места от този тип, като основните причини за високата енергоемкост са: наследена енергоинтензивна структура в строителството в зависимост от годините на построяване – външните стени на повечето стари сгради са с неизолирани стени имат до 5 пъти по-големи топлинни загуби в сравнение с нормите за ново строителство, сутерените и таванските плочи също са без топлоизолация, топлинните загуби през старата морално остаряла дограма - прозорци и врати достигат до 50 % и неефективното отопление и осветление. На територията на община Шумен функционират две начални, девет основни, пет средни училища, 2 профилирани гимназии, пет професионални гимназии, Шуменски Университет „Епископ Константин Преславски”. Има двадесет и осем детски градини, два центъра за подкрепа за личностно развитие Един център за настаняване от семеен тип. Общият извод, който може да се направи е, че има потенциал за прилагане на мерки за енергийна ефективност в община Шумен.

Политиката по енергийна ефективност в община Шумен е насочена към постигане на определени цели и приоритети, заложи в развитието на Общината като цяло. Общинската програма има за цел чрез система от дейности и мерки на общинско ниво да насърчи енергийната ефективност, като основен фактор за повишаване ефективността на икономиката, сигурността на енергоснабдяването и опазването на околната среда. С общинската програма по енергийна ефективност се цели: намаляване на топлинните загуби в сградите с подобряване на енергийните им характеристики чрез саниране; ефективно използване на енергийните ресурси за отопление чрез въвеждане на отоплителни системи с висока ефективност; замяна на горива с ниска крайна ефективност с такива с по-висока; изграждане/ монтаж на системи за оползотворяване на енергия от възобновяеми източници; модернизирани и повишаване енергийната ефективност на осветлението в общинските обекти без да се намалява нивото на осветеност и качеството на осветлението; подобряване на енергийната ефективност при уличното и парково осветление; опазване на околната среда.

За повишаване на енергийната ефективност в общественния сектор, общината предвижда реализация на енергоспестяващи мерки в обекти от общинския

сграден фонд, както и дейности по подобряване и поддържане на уличното и парковото осветление. Очакваните резултати от прилагането на мерките и дейностите се изразяват в подобряване състоянието на обществените сгради и повишаване на енергоефективността им, намаляване на бюджетните разходи в резултата на икономия на енергия, удължаване на експлоатационния срок на сградите, подобряване комфорта на обществените сгради, както и намаляване на въглеродните емисии.

Общинската администрация разполага с малки възможности за собствени финансови средства, които да инвестира в проекти за повишаване на енергийната ефективност. Основната възможност е Общината да реализира подобни проекти с външно финансиране. Инвестирането в енергийна ефективност е средство за намаляване на разходите, подобряване на конкурентоспособността, сигурността на енергоснабдяването и опазването на околната среда, както и създаване на допълнителна заетост. Мерките за повишаване на енергийната ефективност на територията на община Шумен включват основно сгради, общинска собственост. Препоръчва се всички сгради на територията на общината, които нямат енергийни обследвания, да им бъде направено такова, след което, според получените резултати да бъде преценено по кои програми може да се участва за финансиране.

ТИПОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА В ОБЩИНА ШУМЕН

Населени места	Брой населени е 2019 г.	вид категория		
		градоустройств.	Функц и-онална	адм. статут
Белокопитово	125	много малко село	7	км. наместн.
Благово	87	много малко село	8	км. наместн.
Васил Друмев	195	много малко село	7	км. наместн.
Велино	228	много малко село	7	км. наместн.
Ветрище	201	много малко село	7	км. наместн.
Вехтово	550	малко село	6	Кметство
Градище	575	малко село	6	Кметство
Дибич	909	малко село	5	Кметство
Друмево	877	малко село	6	Кметство
Ивански	1514	средно село	5	Кметство
Илия Блъсково	344	малко село	6	Кметство
Кладенец	87	много малко село	8	км. наместн.
Коньовец	299	малко село	6	Кметство
Костена река	26	малко село	8	*
Лозево	290	малко село	7	км. наместн

Мадара	960	малко село	5	Кметство
Мараш	429	малко село	6	Кметство
Новосел	476	малко село	6	Кметство
Овчарово	109	много малко село	7	км. наместн.
Панайот Волово	245	много малко село	7	км. наместн
Радко Димитриево	217	много малко село	7	км. наместн
Салманово	690	малко село	6	Кметство
Средня	397	малко село	7	Кметство
Струино	384	малко село	7	Кметство
Царев брод	1159	средно село	5	Кметство
Черенча	337	малко село	7	Кметство

Източник: МРРБ/НСИ Класификатор на населените места в Р. България
*обслужва се от кметство (чрез кметски наместник) Овчарово

По отношение на градоустройствения критерий – брой на населението, се прилага нормативно определената т.нар. „градоустройствена категория на населените места“. По този критерий малките населени места в общината попадат в следните групи:

- Много малки села (до 250 д.) – 9 бр.
- Малки села (от 251 до 1000 д.) – 15 бр.
- Средни села (от 1000 до 2000 д.) – 2 бр.

По административен статут 19 от малките населени места в общината са кметства, а 7 - кметски наместничества.

Според функционалната си категоризация 4 от малките населени места попадат в категория 5, 8 в категория 6, 11 в категория 7 и 3 в категория 8.

ФУНКЦИОНАЛНА КАТЕГОРИЯ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА В ОБЩИНА ШУМЕН

V категория	VI категория	VII категория	VIII категория
Дибич, Ивански, Мадара, Царев брод	Вехтово, Градище, Друмево, Илия Блъсково, Коньовец, Мараш, Новосел, Салманово	Белокопитово, Васил Друмево, Велино, Ветрище, Лозево, Овчарово, Панайот Волово, Радко Димитриево, Средня, Струино, Черенча	Благово, Кладенец, Костена река

Източник: МРРБ/НСИ Класификатор на населените места в Р. България

Селищната мрежа в община Шумен, е формирана в много продължителен период назад, със селища с вековна история. Съвременната структура на

селищната мрежа включва голям брой селища (общо 27), които са с различни характеристики както по отношение на степента на населеността им, така и по изпълняваните селищни функции. Висок е броят на малолюдните (много малки и малки села), като превес имат много малките села с население до 250 д. Това е резултат от протичащите демографски процеси, съвкупното влияние от които води до постепенното им обезлюдяване.

Малкият брой население в повечето от селата затруднява осигуряването на място на редица бюджетни услуги в сферата на предучилищното и училищното образование, на извънболничната помощ и др. Независимо от процесите на обезлюдяване, селищната мрежа не търпи промени – за последните 10 години няма отпаднали от селищната мрежа населени места поради пълното им обезлюдяване, т. е. на липса на население в тях. В структурата на селищната мрежа важно място заемат първичните обслужващи центрове, които чрез подходящи форми поемат осигуряване на необходимите бюджетни услуги за съседните по-малки населени места.

Ежегодно с приемането на общинския бюджет и на Капиталовата програма се осигуряват инвестиции за подобряване облика на населените места. Освен със собствени средства с инвестиционен характер, се подготвят и проекти с външно финансиране, насочени към подобряване качествата на публичните пространства на населените места.

С проекти, финансирани основно със средства от общинския бюджет са реализирани и проекти, свързани с ремонти и реконструкция на водопроводната мрежа в някои населени места в общината с асфалтиране и на уличните платна. Със собствени средства в 16 села от общината са асфалтирани улици, които са със силно нарушена улична настилка. Обликът на селищната среда в населените места поетапно се подобрява и чрез ремонти на публични сгради – кметства, читалища, учебни заведения и др.

Културно-историческо наследство

Шуменският край е заселен от най-дълбока древност. Свидетелство за това са множеството регистрирани праисторически селища (селищни могили, селища от открит тип, селища от височинен тип и пещерни обиталища) по склоновете и в подножието на Шуменското плато и в Шуменското поле на брега на реките. За духовния живот на населението може да се съди по скалните манастири, църкви и скитове изградени в пещери в стръмните склонове на Шуменското и Мадарското плато.

На територията на община Шумен се съхранява богато културно-историческо наследство, характерно за развитие на поселищния живот в тази част на България през всички периоди - от праисторията до съвременното. Със своето многообразие и с познавателните, възпитателните и естетико-емоционалните си качества и уникален интегритет с природните дадености, културното наследство представлява фактор за социално-икономическото развитие на общината като ценен ресурс на туризма – един от основните стълбове на местната икономика. Предвид териториалното разположение и близостта на община Шумен до средоточия на културни ценности и утвърдени туристически дестинации, каквито са Велики Преслав и Плиска, потенциалът на ресурса на туризма на общината се обогатява в регионален контекст.

Общият брой на обектите със статут на недвижими културни ценности е 179. В землищата на селата Благово, Вехтово, Друмево, Кладенец, Струйно няма регистрирани такива.

На територията на община Шумен, освен Национален археологически резерват „Шуменска крепост“, който е в землището на гр. Шумен, се намират още три групи недвижими културни ценности - Национален историко - археологически резерват „Мадара“, Национален археологически резерват „Ранно средновековно селище Кабиюк“, и групов археологическа недвижима културна ценност „Три надгробни могили“ в м. „Миткова могила“, землището на с. Ивански. Скален релеф Мадарски конник - обект от НИАР „Мадара“, е включен в Листата на световното наследство на III сесия на Комитета за световно наследство. Обекти с национално значение има на територията на с. Ивански, с. Коньовец, с. Мадара и с. Царев брод, а с местно значение – на територията на с. Градище, с. Дибич, с. Ивански, с. Илия Блъсков, с. Коньовец, с. Костена река, с. Мадара, с. Новосел, с. Овчарово, с. Средня и с. Черенча. Териториалното разпределение на културните ценности е неравномерно. Най-голяма е концентрацията в землищата на селата Мадара, Градище и Ивански.

В селата Ивански и Коньовец функционират две деклариран и регистрирани музейни сбирки. Разкрити и функциониращи общоисторически и специализирани музейни сбирки има в селата *Костена река* (Етнографски музей за живота, бита и историята на селото), *Мараши* (Къща-музей „Йордановата къща“ – етнографски музей, в който се провежда и дегустация на традиционни храни и напитки), както и към народните читалища в селата *Ивански* (Етнографска къща – дом на самодееца, запазена къща в автентичен вид, в която се пресъздават автентични обичаи, собственост на НЧ „Просвета – 1880“), *Средня* (музейна колекция с предмети от бита на миналото в НЧ „Извор – 1922“), *Черенча* (Етнографска сбирка в НЧ „Паисий Хилендарски - 1927“), *Вехтово* (етнографска сбирка в НЧ „Пробуда“). РИМ – Шумен оказва методическа помощ на читалищните и частните колекции.

Нематериално културно наследство

Община Шумен ежегодно изпълнява богат Културен календар, в който се включват много традиционни и нови празници и развлекателни събития.

Едни от най-атраktivните фестивали и празници в община Шумен са Фестивалът на динята в с. Салманово, Фестивалът на чушката и домати в с. Мараши, Фестивал на терлика в с. Ветрище и Фестивал на гюзлемето в с. Градище.

На територията на НИАР „Мадара“, от 2016 г. през м. юни ежегодно се провежда двудневен национален средновековен събор „Мадарски конник“, и Международно биенале по скулптура „Мадара“. Ежегодно от 21 до 24 май тук се провежда събор от последователи на Бялото.

Всяко село има свой собствен празник на селото, посветен на събитие или църковен празник.

Тематични събори се провеждат периодично във връзка с различни годишнини, чествания на събития и други поводи в селата Мадара, Мараши и Васил Друмев.

Местният фолклор се изучава и съхранява в множество групи и състави, развиващи дейности в народните читалища – действащи фолклорни групи (ФГ) и

самодейни състави има към читалища в селата Белокопитово, Благово, Васил Друмев, Велино, Ветрище, Вехтово, Градище и други.

Всички тези фестивали и празници, които се организират в селата на територията на община Шумен са фактор за устойчиво развитие на туризма.

Спорт и рекреация

Развитието на масов спорт и пълноценно използване на свободното време на младите хора е свързано със създаване на условия за развитието му на територията на цялата община. В малките населени места функционират различни спортни клубове. Изградени са спортни площадки, включително към учебните заведения; детски площадки към детските градини. Проблеми в този смисъл се констатират в селата Белокопитово, Ветрище, Градище, Коньовец. По поречието на р. Камчия се практикува спортен риболов, както и в язовирите - Белокопитово, Лозево, Дибич, Костена река, Овчарово и др.

През последните години нараства интересът към различни видове екстремни спортове, които в по-голямата си част не се нуждаят от специално изградена инфраструктура. За развитие на въздушните спортове, през 2016 г. с решение на МС летището край с. Градище е предоставено на клуба по въздушни спортове „Скай Шумен“ за безвъзмездно ползване за срок от 10 години. Разширява се активността в любителското колоездене по извънселищни маршрути.

Защитени територии

В Землището на гр. Шумен и в обхвата на ПП „Шуменско плато“ влиза резерват „Букака“. Природен парк „Шуменско плато“ обхваща част от землището на с. Лозево. На територията на община Шумен са обявени няколко защитени местности: „Дъбовете“ – разположена в землището на село Илия Блъсково; „Мадарски скални венци“ – в землището на с. Мадара; „Марашка кория“ – в землището на с. Мараш; „Могилата“ – в землището на с. Коньовец.

Защитените зони за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, са: „Голяма Камчия“ – землищата на гр. Шумен и селата Мараш, Салманово, Радко Димитриево и Ивански; „Кабюк“ - землището на село Коньовец; „Каменица“ - землищата на селата Велино, Коньовец и Царев брод; „Провадийско-Роякско плато“ - землищата на селата Вехтово, Друмево, Ивански, Костена река, Овчарово и Мадара; „Шуменско плато“ - землищата на селата Лозево и Новосел.

Потенциали за развитие на биопроизводство

Биологичното разнообразие е от изключително значение за живота. Природата предоставя храна, здраве и лекарства, материали, възможности за отдих и благополучие. Потенциалът за развитие на биологичния сектор в общината, както и прилагането на природоопазващи методи на земеделската система, имат важно значение за повишаване на предприемаческата инициатива в селата.

Една екосистема в добро състояние допринася за пречистването на въздуха и водата, за поддържането на баланса в климата, за превръщането на отпадъците в ресурси, за опрашването и торенето на култури и за много други неща.

Възстановяването на доброто състояние на природата е ключът към нашето физическо и психическо благополучие и наш съюзник в борбата срещу изменението на климата и епидемиите.

Преходът към биологичното производство на земеделските стопанства предоставя големи възможности по отношение не само за опазване на околната среда и биологичното разнообразие, но и подпомага икономическото и социалното развитие на селските райони. Развитието на биосектора акцентира не само върху производството на безопасни хранителни продукти, но и осигурява възможност за устойчив доход на населението, като съчетава традициите, иновациите и опазването на природната среда. С развитието на биопроизводство се достига до социален ефект, като се създават допълнителни доходи на населението и се откриват нови работни позиции в сравнение с традиционното производство.

За да се даде възможност и ускори преходът към здравословна и екологосъобразна хранителна система, консултантските услуги, финансовите инструменти, но също така и научните изследвания и иновациите са от съществено значение, тъй като могат да помогнат за разрешаване на напрежението, разработване и тестване на решения, преодоляване на бариерите и разкриване на нови пазарни възможности.

Управление на отпадъците

В анализа на отпадъците са изследвани основните тенденции и данни по отношение на образуването и методите на третиране на отпадъците. Наблюдаваните тенденции показват, че общината има капацитет да постигне заложените количествените цели за рециклиране и оползотворяване на битовите отпадъци, основно чрез предвидените съоръжения и инфраструктура в рамките на РСУО – Шумен.

Системата за организирано сметосъбиране и сметоизвозване в Община Шумен обхваща 100% от населението на общината и включва всички населени места.

До 2015 година събраните битови отпадъци с неопасен характер от територията на общината се извозват директно за депониране на Регионално депо за неопасни отпадъци в гр. Шумен. От 2016 г., смесените битови отпадъци, преминават през процес на сепариране и отделяне на рециклируемите материали от общия поток смесени битови отпадъци.

Рискове от природни бедствия и аварии

За територията на община Шумен с висока степен на риск от речни наводнения е определен район Камчия – Шумен, който обхваща част от землищата на селата Радко Димитриево, Дибич, Ивански, Мараш и Салманово. Сценариите за моделиране и картиране на заплахата от наводнения в РЗПРН са с период на повторение 20, 100 и 1000 години. Освен провежданите водни количества в р. Камчия и притоците ѝ се оценяват и три потенциално опасни язовира в района – яз. Салманово, яз. Шумен и яз. Дибич. Оценката на заплахата от наводнение в този РЗПРН показва, че селата Салманово, Радко Димитриево, Дибич и Ивански са особено уязвими. В част от територията на общината е определен и един район с нисък риск – Мадара, за участък от р. Мадара в

землището на с. Мадара. Моделирането на потенциалната заплаха от наводнение в този РЗПРН показва уязвимост на населеното място – с. Мадара като се отчита и наличието на потенциално опасния яз. Кюлевча при отсъствие на адекватна експлоатация и мониторинг. За двата РЗПРН, разположени на територията на община Шумен са изработени карти на районите под заплаха и карти на районите с риск от наводнения.

Територии с опасност от срутища са идентифицирани в Шуменското и Мадарското плата в землищата на с. Черенча, с. Средня и с. Мадара. Опасността от пропадане на лъос е определена като много ниска и обхваща по-голямата част от равнинната територия в общината. Много ниска и ниска е опасността от втечняване на слаби почви в поречията на реките Голяма Камчия, Поройна, Стара река, Мадарска река и Пакоша, както и опасността от активни разломи и ерозия.

II. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА

При разработването на Програмата за развитие на малките населени места в община Шумен са отчетени заложените в Плана за устойчиво развитие на община Шумен за периода 2021 – 2027 г. визия, цели и приоритети и е приложена хоризонтална и вертикална координация и конкретизация на елементите от стратегическата част на ПИРОШ. В плана беше формирана следната визия за развитие на община Шумен за периода 2021 – 2027 г.: Община Шумен – устойчиво развита самоуправляваща се европейска териториална общност, с потенциал за устойчиво, комплексно развитие, с качествена селищна среда, съхранена природа и социализирано културно и историческо наследство, привлекателно място за живеене и развитие на бизнес.

Дефинирането на съответстваща на нуждите и желанията на местната общност Визия за развитие е основа за определянето на адекватна стратегическа и планова рамка. Въз основа на направените анализи и проучвания е формулирана следната **визия** за развитие на малките населени места в община Шумен:

Малките населени места в община Шумен – качествена среда за живот и устойчив растеж с развито земеделие и икономика, съхранена природа, култура и история.

Формулираната визия се основава на основните акценти от направения социалноикономически анализ, проведените проучвания и предвижданията на документите за регионално планиране от по-висок порядък:

- желанието на хората за икономика, осигуряваща работни места и добро заплащане и възможности за реализация на образованите млади хора;
- необходимостта от привличането на инвеститори и подобряване на техническата и социалната инфраструктура;
- значението на доброто управление за осъществяването на развитието на общината;
- акцентирането върху интегрираните инвестиции и проекти и партньорство със съседните общини и всички заинтересовани страни.

Предложените приоритети са обосновани чрез изводите от изготвения преглед на социално-икономическото развитие, като са отчетени стратегическите цели на актуалните и проектни стратегически и планови документи на национално и регионално ниво за периода 2021 – 2027 г.

Идеята е да се приложи стратегия, която да осигури съхранението и развитието на селата в общината като места за качествен живот и селскостопански центрове. Отчетени са неблагоприятните тенденции в развитието на малките населени места в общината, които разкриват необходимост от значими инвестиции за преодоляване на насложени проблеми, чрез които да бъде осигурено очакваното от населението качество на живот, вкл. осигуряване на минимален стандарт на предлаганите публични услуги – тези в областта на техническата инфраструктура, рехабилитация на системите за обитаване (ВиК инфраструктура, градска среда, зелена система, транспортна система, състояние на сградния фонд за предоставяне на публични услуги и др.).

Приоритетите определят основните направления в развитието, рамкрани от формулираната визия. Те имат отношение към развитието на отделните сектори и допринасят за комплексното и устойчиво развитие на малките населени места в общината. Приоритетите са ориентирани към предизвикателствата за развитие – правилно насочване на инвестиционния ресурс, подобряване на ефективността и на ефикасността на интервенциите в отделните сектори и постигане на синергичен ефект.

Формулираните приоритети, добиват конкретизация чрез формулираните стратегически цели. Изводите и констатираните проблеми в досегашното развитие са отчитани при формулировките на стратегическите цели. Дейностите (проектните идеи, проектите, програмите и др.) за реализация на програмата са обединени в отделни мерки. Съобразно възприетия методически подход, всяка стратегическа цел включва няколко мерки.

В съответствие с Плана за интегрирано развитие на община Шумен 2021 – 2027 г., са формирани следните приоритети:

Приоритет 1: Подкрепа за устойчив икономически растеж, развитие на иновации

Специфична цел 1.1. Привличане на инвестиции и насърчаване на предприемачеството

Основните мерки, чрез които ще бъде постигната специфичната цел включват изграждане и развитие на елементи от предприемаческата екосистема и подкрепа за различните подгрупи предприемачество и съществуващи инициативи.

Мярка „Развитие на модерно земеделие и свързани производства“

Мярка „Разнообразяване на икономиката в малките населени места, стимулиране на иновациите и подкрепа на дейности за въвеждане на нови технологии“

Мярка „Насърчаване на предприемачеството“

Специфична цел 1.2. Подкрепа за устойчиви качествени работни места и подобряване достъпа до заетост

Мярка „Насърчаване на заетостта, стажове, обучения и активиране на безработни и неактивни младежи“

Обект на специално внимание и предприемане на мерки за включването им в обучение или пазара на труда са младежите, незаети в образование или заетост. Активизирането на трудовата ангажираност на тези групи е от важно значение за преодоляване на недостига на работна сила в региона.

Мярка „Подкрепа на обучението и преквалификацията съобразно регионалните и местните потребности“

Насърчаване на гъвкавите възможности за повишаване на квалификацията и за преквалификация за всички, като се вземат предвид цифровите умения, подобро предвиждане на промените и изискванията за нови умения, улесняването на преходите в професионалното развитие и насърчаването на професионалната мобилност

Специфична цел 1.3. Устойчиво развитие на туризма

Туризмът в малките населени места на общината е ограничен допълващ сектор в местната икономика. Ефективното оползотворяване на наличния потенциал за развитие на различни видове туризъм – културно – исторически, селски, еко туризъм, ще допринесе за създаване на работни места и развитие на местните вериги за доставки. Географското разположение на зоните с туристически потенциал, както и културно-историческите забележителности създават възможност за ползотворно влияние на развитието на туризма върху обезлюдяването на териториите.

Мярка „Експониране на културното и културно-историческото наследство“

- Дейност „Развитие на експозициите и дейностите на местните читалища“
- Дейност „Дигитализация на експозициите и създаване на виртуални представяния и услуги с възможност за онлайн представяне и посещения“
- Дейност „Утвърждаване на събитийния културен календар като туристическа атракция“

Мярка „Туристически маршрути за създаване на оптимална симбиоза между мрежите на НАТУРА 2000 и тези на културно-историческото наследство“

- Дейност „Създаване на туристически маршрути“

Поетапно изграждане на туристически познавателни маршрути в общината, вкл. връзки с други познавателни маршрути – културно-историческо наследство, селски и семеен туризъм, вело туризъм.

Приоритет 2: Повишаване качеството на образование, социални и здравни дейности и инфраструктурата им

Специфична цел 2.1. Подобряване на достъпа до качествено образование

Мярка „Подобряване на материално – техническата база за обучение и създаване на условия за разширяване използването на ИКТ инфраструктура в учебния процес“

- Дейност „Изграждане на образователна STEM53 среда – оборудване на STEM кабинети в училищата“
- Дейност „Дигитална трансформация на училищното образование“

Включва дейности за осигуряване на ИКТ инфраструктура и оборудване, както и обучение на учителите в областта на цифровото образование и цифровите компетентности на учителите и насърчаване на използването на цифрови педагогически методи.

Мярка „Осигуряване на условия за равен достъп до качествено образование“

- Дейност „Обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст“

Специфична цел 2.2. Качествени социални услуги и здравеопазване

Мярка „Здравна инфраструктура“

Мярката е насочена към подобряване и модернизирание основните елементи на здравната инфраструктура в общината и използване на технологичните

възможности за осигуряване на равен и ефективен достъп до качествени здравни услуги, включително и на живеещите в малки населени места, отдалечени от градския център.

- Дейност „Основен ремонт на здравни пунктове/кабинети и закупуване на съвременно медицинско оборудване“

- Дейност „Развитие на мрежа за прилагане на телемедицина за консултиране и проследяване на състоянието на пациенти в отдалечени от общинския център населени места“

- Дейност „Осигуряване на аптечно обслужване в населените места“

Мярка „Социална инфраструктура и социални дейности“

- Дейност „Деинституционализация на грижата за възрастни - ЦНСТ за пълнолетни лица с деменция“

- Дейност „Подобряване и поддръжка на материално-техническата база на изградените обекти за социални услуги, разширяване обхвата на социалните услуги“

- Дейност „Инфраструктура и оборудване на лична мобилност и достъпност за хората с трайни увреждания“

- Дейност „Подобряване на достъпа до заетост на хората с увреждания и на други уязвими групи чрез предоставяне на комплексни услуги, вкл. към техните семейства“

Специфична цел 2.3. Подкрепа за развитие на културата и спорта

Мярка „Културна инфраструктура и подкрепа за културната индустрия и културноисторическото наследство“

- Дейност „Реконструкция, въвеждане на мерки за енергийна ефективност и развитие на материално-техническото състояние на сградния фонд на културните институции“

- o Ремонтни дейности и оборудване на читалища в населените места на общината

- o Рехабилитация на войнишките паметници на територията на общината

- Дейност „Съхраняване, опазване и частично експониране на недвижимо културно наследство“

- Дейност „Дигитализация на музейни и библиотечни фондове“

Дейностите са насочени към съхранение, опазване и прилагане на модерни подходи за планиране и организация на експозициите.

- Дейност „Повишаване качеството на културния продукт“

Мярка „Спортна инфраструктура“

- Дейност „Реконструкция на съществуващи спортни и детски площадки, физкултурни салони в училищата и детските заведения и изграждане на нови площадки“

- Дейност „Подобряване на оборудване на съществуващите спортни обекти със съвременни, безопасни съоръжения за спортни дейности“

Приоритет 3: Устойчиво териториално развитие и свързаност

Специфична цел 3.1. Развитие и укрепване на селищната мрежа

Мярка „Прилагане на енергоспестяващи мерки в областта на сградния фонд“

В обхвата на мерките ще бъдат финансирани дейности за обновяване на жилищни и обществени сгради на територията на общината, които са в

съответствие с целите на Дългосрочната стратегия за саниране на сградния фонд на РБ с хоризонт 2020 г., като в обхвата на финансиране ще бъдат включени всички видове мерки за ЕЕ на сградите, вкл.:

- изпълнение на мерки за ЕЕ, предписани като задължителни за сградата в извършено обследване за ЕЕ, вкл. ремонт и подмяна на системи за отопление и климатизация с изключение на такива, които са на твърдо гориво;
- дейности по конструктивно възстановяване/усилване, които са предписани като задължителни в техническото обследване на сградите;
- СМР по сградите, вкл. ремонт на покрив, подмяна на асансьори, ремонт на стълбищна клетка, площадки, коридори и др. и съпътстващи СМР, свързани с изпълнението на мерките за ЕЕ;
- обследвания за ЕЕ и технически обследвания на съществуващи сгради;
- подобряване достъпа на лица с увреждания до обследваните и санирани сгради.

Планирането на изготвяне на обследвания за ЕЕ и технически обследвания на жилищни и обществени сгради ще осигури проектна готовност и ще гарантира възможност за ефективно оползотворяване на финансовия ресурс, насочен към постигане на специфичната цел, независимо от източника – ПРР или програми и фондове, подкрепени от националния бюджет.

- Дейност „Изготвяне на обследвания за ЕЕ и технически обследвания на обществени сгради в населените места“
- Дейност „Изпълнение на мерки за енергийна ефективност в обществени сгради в населените места“
  - Въвеждане на мерки за енергийна ефективност и обновяване на училища и детски градини;
  - Въвеждане на мерки за енергийна ефективност в читалища и културни центрове в селата, приоритетно във вторичните центрове
  - Въвеждане на мерки за енергийна ефективност в административни сгради/ кметства, приоритетно във вторичните центрове

Мярка „Селищно развитие“

Програмата обхваща проекти на територията на населените места чиято реализация ще доведе до преодоляване на неудовлетворителното състояние на урбанизираните територии и ще използва потенциала им за развитие, като осигури прилагането на интегриран териториален подход в рамките на общината.

- Дейност „Разработване на устройствени планове за селата в съответствие с предвижданията на ОУПО“ Изготвяне на кадастрални карти за населените места и устройствени планове
- Дейност „Рехабилитация на публични пространства – площади, зелени площи“
- Дейност „Оптимизиране на улично осветление“
- Дейност „Подобряване състоянието на уличната мрежа“
- Дейност „Газоснабдяване“
- Дейност „Осигуряване на цифрова свързаност на малките населени места и изграждане на точки за достъп до интернет в читалищата“

Мярка „Зелена система“

- Дейност „Благоустройство на гробищни паркове“

Мярка „Ефективно използване на общинската собственост“

- Дейност „Анализ и приоритизиране на различните типове общинска собственост с цел ефективното им управление“
- Дейност „Ремонт и реконструкция на общински жилищни обекти в съвременни социални жилища като инструмент за реализация на социална и подкрепяща демографията и икономическото развитие политика“

Специфична цел 3.2. Подобряване на транспортната инфраструктура

За осигуряване на транспортната свързаност на територията са предвидени следните мерки:

Мярка „Общински пътища - икономическо и социално значение, териториална достъпност“

- Дейност „Ремонт и рехабилитация на пътища, които осигуряват транспортен достъп в рамките на общината“

Мярка „Реализация на мерки за пътна безопасност, вкл. интелигентни транспортни системи и превенция и повишаване на осведомеността“

Специфична цел 3.3. Опазване на околната среда и изграждане на екологосъобразна инфраструктура

Като част от инвестиционните дейности, свързани с реконструкцията и на водопроводната система и за повишаване качеството на живот в населените места на общината и условията за развитие на икономически инициативи се планира изпълнението на следните мерки:

Мярка „Реконструкция на довеждащи водопроводи и съоръжения за допълнително водоснабдяване“

Мярка „Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа в населените места“

Мярка „Изграждане и реконструкция на канализационна мрежа и пречиствателни съоръжения в населените места“

Инфраструктурата за управление на отпадъци в общината в голяма степен е изградена и функционира в съответствие с екологичните изисквания. Съществен елемент на ресурсната ефективност е рециклирането чрез повторно вътрешно използване на материалите и намаляване генерирането образуването на отпадъци.

Мярка „Почистване, сметосъбиране, сметоизвозване и озеленяване чрез ефективна организация по събиране и извозване на битовите отпадъци“

Мярка „Разделно събиране на битови и биоразградими отпадъци“

Мярка „Превенция на риска и изменения на климата“

Дейности за повишаване на готовността на населението и капацитета на силите за реагиране в случай на наводнения, пожари и земетресения, вкл. дейности за повишаване на информираността на населението, обучения, информационно-образователни мерки за формиране, прилагане и изпълнение на целите на политиките, свързани с изменението на климата.

Мярка „Съхраняване, опазване и експониране на природното наследство извън зоните на НАТУРА 2000 и защитените територии“

Дейности, насочени към изграждане на еко-пътеки до основните обекти на ЗТ, ЗМ и ПЗ; осигуряване на буферни паркинги за посетители, надеждна маркировка на пешеходни пътеки, изграждане на заслони, вело-трасета. Дейности за създаване на оптимална симбиоза между мрежите на НАТУРА и тези на КИИ.

Приоритет 4: Добро управление за всеки гражданин

Специфична цел 4.1. Управление в подкрепа на развитието

Ефективната работа на публичните институции в значителна степен допринася за създаване на подкрепяща среда за развитие на икономиката, социални капитал и подобряване параметрите на околната среда. В следващите години фокусът е поставен върху цифровизация на базите данни и процесите и въвеждане на ИКТ-базирани решения за управление и подкрепа на развитието.

Мярка „Дигитализация на общинската администрация и разширено предоставяне на електронни административни услуги“

Мярка "Подобряване на свързаността"

Специфична цел 4.2 Разширяване на междуобщинското сътрудничество

Мярка "Подобряване комуникацията с всички жители на общината"

Мярка "Обмяна на добри практики с общини за разширяване на междуобщинското сътрудничеството"

Целият набор от мерки по отделните стратегически цели е представен в следващата таблица:

Приоритети (П)	Стратегически цели (СЦ)	Мерки (М)
П.1. Подкрепа за устойчив икономически растеж, развитие на иновации	<ul style="list-style-type: none"> СЦ 1.1. Привличане на инвестиции и насърчаване на предприемачеството	<p>М.1.1.1. Развитие на модерно земеделие и свързани производства</p> <p>М.1.1.2. Разнообразяване на икономиката в малките населени места, стимулиране на иновациите и подкрепа на дейности за въвеждане на нови технологии;</p> <p>М.1.1.3. Насърчаване на предприемачеството</p>
	<ul style="list-style-type: none"> СЦ 1.2. Подкрепа за устойчиви качествени работни места и подобряване достъпа до заетост	<p>М.1.2.1. Насърчаване на заетостта, стажове, обучения и активиране на безработни и неактивни младежи</p> <p>М.1.2.2. Подкрепа на обучението и преквалификацията съобразно регионалните и местните потребности</p>
	<ul style="list-style-type: none"> СЦ 1.3. Устойчиво развитие на туризма	<p>М.1.3.1. Експониране на културното и културно-историческото наследство;</p> <p>М.1.3.2. Туристически маршрути за създаване на оптимална симбиоза между мрежите на НАТУРА 2000 и тези на културно-историческото наследство</p>

<p style="text-align: center;">П 2: Повишаване качеството на образование, социални и здравни дейности и инфраструктурата им</p>	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 2.1. Подобряване на достъпа до качествено образование 	<p>М.2.1.1. Подобряване на материално – техническата база за обучение и създаване на условия за разширяване използването на ИКТ инфраструктура в учебния процес;</p> <p>М. 2.1.2. Осигуряване на условия за равен достъп до качествено образование</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 2.2. Качествени социални услуги и здравеопазване 	<p>М.2.2.1. Здравна инфраструктура</p> <p>М.2.2.2. Мярка „Социална инфраструктура и социални дейности“</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 2.3. Подкрепа за развитие на културата и спорта 	<p>М. 2.3.1. Културна инфраструктура и подкрепа за културната индустрия и културноисторическото наследство</p> <p>М. 2.3.2. Спортна инфраструктура</p>
<p style="text-align: center;">П.3. Устойчиво териториално развитие и свързаност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 3.1. Развитие и укрепване на селищната мрежа 	<p>М.3.1.1. Прилагане на енергоспестяващи мерки в областта на сградния фонд</p> <p>М. 3.1.2. Селищно развитие</p> <p>М. 3.1.3. Зелена система</p> <p>М. 3.1.4. Ефективно използване на общинска собственост</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 3.2. Подобряване на транспортната инфраструктура 	<p>М.3.2.1. Общински пътища - икономическо и социално значение, териториална достъпност</p> <p>М.3.2.2. Реализация на мерки за пътна безопасност, вкл. интелигентни транспортни системи и превенция и повишаване на осведомеността“</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 3.3. Опазване на околната среда и изграждане на екологосъобразна инфраструктура 	<p>М.3.3.1. Реконструкция на довеждащи водопроводи и съоръжения за допълнително водоснабдяване</p> <p>М. 3.3.2. Реконструкция на вътрешна водопроводна мрежа в населените места</p>

		<p>М 3.3.3. Изграждане и реконструкция на канализационна мрежа и пречиствателни съоръжения в населените места</p> <p>М.3.3.4. Почистване, сметосъбиране, сметоизвозване и озеленяване чрез ефективна организация по събиране и извозване на битовите отпадъци“</p> <p>М.3.3.5. Разделно събиране на битови и биоразградими отпадъци</p> <p>М.3.3.6. Превенция на риска и изменения на климата</p> <p>М.3.3.7. Съхраняване, опазване и експониране на природното наследство извън зоните на НАТУРА 2000 и защитените територии</p>
<p>П.4. Добро управление за всеки гражданин</p>	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 4.1. Управление в подкрепа на развитието 	<p>М. 4.1.1. Дигитализация на общинската администрация и разширено предоставяне на електронни административни услуги“</p> <p>М. 4.1.2. Подобряване на свързаността</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • СЦ 4.2. Разширяване на междуобщинското сътрудничество 	<p>М. 4.2.1. Подобряване на комуникацията с всички жители на малките населени места</p> <p>М.4.2.2. Обмяна на добри практики с общини за разширяване на междуобщинското сътрудничеството</p>